

DELTAPLAN

*Voorstel tot herstructurering van
het onderwijs in Nederland*

BON Beter
Onderwijs Nederland

Deltaplan Onderwijs BON

Inleiding

De tijd dat vrijwel de gehele Nederlandse politiek ontkende dat er iets grondig mis was met ons onderwijsstelsel hebben we gelukkig achter ons gelaten. Ook het grote publiek is zo langzamerhand op de hoogte. Velen weten inmiddels dat er jaarlijks vele tienduizenden jongeren het onderwijs verlaten zonder een diploma of startkwalificatie, dat de sociale problemen in het onderwijs met name in de grote steden erg groot zijn en er te veel op het bord van scholen en leraren wordt gelegd. De taal- en rekenvaardigheid van kinderen schieten ernstig tekort, waardoor we nu zelfs aan onze universiteiten taal- en rekencursussen ter reparatie hebben moeten invoeren. Er staan nu al grote groepen onbevoegde leraren voor de klas, terwijl het lerarentekort de komende jaren dramatische vormen aan zal nemen. Leerlingen en studenten op het mbo en hbo krijgen onder het mom van 'zelfwerkzaamheid' veel te weinig gedegen onderwijs en begeleiding waardoor hun vakkennis en discipline in veel gevallen onderontwikkeld zijn. De administratieve en beheersmatige lasten voor leraren en docenten zijn veel te groot en het aandeel managers in het onderwijs, evenals hun salaris trouwens, heeft onaanvaardbare hoogten bereikt. Op veel beroepsopleidingen gaat nog maar 20% van het budget naar het feitelijk onderwijzen van studenten en zo kunnen we nog even doorgaan!

Mede dankzij onze vereniging *Beter Onderwijs Nederland* en de maatschappelijke discussie die wij met onze activiteiten en publicaties hebben weten los te maken, is in een relatief kort tijdsbestek de publieke opinie gekanteld en kwam ook de politiek in beweging. Er is een heus parlementair onderzoek (Dijsselbloem) ingesteld naar de onderwijshervormingen van de afgelopen decennia.

Ook wat de oorzaken van de malaise betreft, lijkt er inmiddels een zekere consensus te bestaan, die ook tot uitdrukking komt in het rapport Dijsselbloem: de overheid heeft haar kerntaak, namelijk het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs, over de gehele linie verzaakt. Het ontbreken van heldere eisen en van de zorgvuldige handhaving daarvan heeft een algehele niveaudaling tot gevolg gehad. De miskennis van verschillen in interesse en talent van kinderen en de daaruit voortvloeiende uniforme didactische benadering en niveaustelling – zoals in het geval van de basisvorming – heeft ertoe geleid dat vele kinderen niet het onderwijs hebben gekregen dat het best bij hen past. Daardoor zijn onnodig

talenten van kinderen verspild. Ingegeven door de mode van het moment en om persoonlijke, politieke, ideologische en financiële redenen is er van bovenaf een didactisch concept aan leraren opgedrongen – hier even gemakshalve samengevat onder het kopje ‘Nieuw Leren’ – waarvan de resultaten in veel gevallen ernstig te wensen overlaten. De zakelijke rechtvaardiging voor deze hervormingen ontbrak, het toezicht op de invoering was nagenoeg afwezig en een grondige evaluatie van de concrete resultaten bleef uit – deels uit politieke laksheid en onverschilligheid, maar ook omdat er te veel belangen speelden. En *last but not least*: de kwaliteit van de leraar en zijn positie binnen de steeds groter wordende onderwijsinstellingen zijn door het beleid van de afgelopen decennia ernstig in het gedrang gekomen. Dit heeft er weer voor gezorgd dat het beroep voor jongeren minder aantrekkelijk is geworden wat mede het huidige lerarentekort verklaart. In feite vormde het rapport *Leerkracht* van de commissie Rinooy Kan een eerste serieuze reactie op deze laatstgenoemde ontwikkeling.

Gelukkig zijn de laatste jaren ook de eerste stappen gezet in de richting van een herstel van ons onderwijs. Zo is de basisvorming afgeschaft, de gekte rond het Nieuwe Leren is grotendeels voorbij, het toezicht van de inspectie is verscherpt, centrale examens in rekenen en taal zijn in voorbereiding en er is een herwaardering van de leraar gaande die nu een iets beter salaris krijgt. De positie van de leraar binnen de organisatie wordt versterkt, het vmbo wordt weer sterker ‘opgedeeld’ in een theoretische en praktische richting met een duidelijke herwaardering voor het werken met de handen en de ambachtelijke beroepsopleidingen, de lerarenopleidingen op het hbo worden doorgelicht. Ook hier wil men een vorm van centrale examinering invoeren. Zo zijn er een paar maatregelen in voorbereiding die de goede kant op wijzen.

Niettemin valt helaas ook het tegendeel waar te nemen, zoals de vorig jaar van overheidswege afgedwongen introductie van het competentieonderwijs in het mbo. Dat is geen toeval: wat tot dusver namelijk ontbreekt, is een gedegen analyse van de achtergrond van de problemen, een samenhangende visie op de principes waarop het herstel gestoeld dient te zijn en de daadkracht die ten uitvoer te brengen. Daardoor verandert er in wezen maar weinig in onderwijsland en hebben de meeste maatregelen meer het karakter van *piecemeal engineering*.

Het kabinet Balkenende IV is inmiddels gevallen en dat is voor de toekomst van het Nederlandse onderwijs maar goed ook. De afgetreden minister Plasterk heeft de hoge

verwachtingen die van hem bestonden geenszins waargemaakt en kostbare tijd verspild. Het is de afgelopen jaren bovenal duidelijk geworden dat er een fundamenteel andere benadering van de Nederlandse onderwijsproblematiek vereist is. De regering vertoonde met betrekking tot ons onderwijs – evenals op verschillende andere terreinen overigens – een opmerkelijke tweeslachtigheid. Het ministerie onderkende weliswaar dat er grote problemen zijn en benoemde die zelfs regelmatig met zoveel woorden, maar tegelijkertijd spreidde men ook een onvermogen ten toon om iets fundamenteel te veranderen en verklaarde men zichzelf steeds opnieuw afhankelijk van anderen – de zogenoemde ‘werkgevers’ of ‘belanghebbenden’. Tegelijkertijd was men er niet zeker van of die wel op dezelfde golflengte zitten zodat die werkgevers soms regelrecht in gingen tegen het beleid dat door de overheid werd verkondigd. Men maakte afspraken met raden en besturen, men sloot convenanten en sprak gedragscodes af. Nu stelt men dat de tijd is gekomen dat kennis weer belangrijk moet zijn, de leraar weer in het centrum van de organisatie dient te staan, het aantal managers moet worden teruggetrokken, fusies beter niet plaatsvinden, enzovoorts. Dat klonk allemaal mooi in theorie, maar de praktijk wees iets anders uit. Zo kregen we alleen maar de politiek van de mooie woorden en de goede intenties, terwijl politiek nu juist dient te gaan over het *daadwerkelijk* goed besturen en zorgdragen voor de werkelijkheid. Het is deze tweeslachtigheid en onmacht om een fundamentele wijziging van de koers in te zetten, die een grote belemmering vormden voor het werkelijke herstel van onderwijs. Daaraan moet een einde komen.

De overheid moet opnieuw de regie voeren in het onderwijs, maar dan wel op de juiste manier en niet zoals zij dat in het verleden heeft gedaan. Voordat we hier onze oplossingsrichting presenteren, is het zaak om iets dieper in te gaan op de aard van de huidige problematiek.

Verdieping en verbreding van de problematiek

Beter Onderwijs Nederland heeft voortdurend benadrukt dat de problematiek van het onderwijs altijd integraal benaderd dient te worden. Alleen al het feit dat voor ons de goed opgeleide en inspirerende docent de spil vormt in de kwaliteit van het onderwijs maakt duidelijk dat de ene sector niet zonder de ander kan. Welnu, voor een inzicht in de aard van de huidige crisis in ons onderwijs, is het van groot belang te beseffen dat wat in het rapport Dijsselbloem werd blootgelegd met betrekking tot ons voortgezet onderwijs, evenzo voor

alle andere sectoren in ons onderwijs geldt. Sterker nog, de ontwikkelingen van de laatste decennia hebben daar in veel gevallen nog veel grotere schade toegebracht dan in het voortgezet onderwijs. Hoewel *Beter Onderwijs Nederland* herhaaldelijk en met klem daarop heeft gewezen, ook in het kader van het genoemde parlementaire onderzoek, wordt deze problematiek door de overheid tot op de dag van vandaag te weinig onderkend. Deze lacune heeft tot gevolg dat ook de eigenlijke problemen van het stelsel als zodanig en de achtergrond daarvan onvoldoende over het voetlicht zijn gebracht. Niet de overheid als zodanig was de boosdoener, het 'kwaad' zat hem in het samenspel van drie machten, namelijk die van het geld, die van de bureaucratie en die van grote delen van de onderwijskunde. Het terugtreden van de overheid uit het onderwijsveld – zoals we dat vooral de laatste jaren hebben gezien – heeft het probleem dus ook niet opgelost. De overheid heeft in onvoldoende mate onderkend dat deze schil om het primaire proces – het feitelijk lesgeven door de inspirerende en goed opgeleide docent – het eigenlijke probleem vormt.

De dramatische gevolgen daarvan in met name het beroepsonderwijs beginnen nu eindelijk ook tot de politiek en het grote publiek door te dringen. De erosie van het basale eindniveau in ons basisonderwijs maakt dat grote groepen leerlingen met achterstanden in het vervolgtraject terechtkomen waar men onder druk van het kwantitatieve en productiegerichte financieringsstelsel van de overheid, de eisen steeds verder naar beneden bijstelt. Dit wordt overigens vergemakkelijkt door de terugtrekking van de overheid waar het gaat om het controleren van het eindniveau en door de invoering van modieuze leervormen zoals het veelal verkeerd begrepen 'competentieonderwijs'. Doordat daarin de nadruk is komen te liggen op groepsopdrachten, groepsbeoordelingen en persoonlijke ontwikkelingsplannen waarin bovendien ook nog eens de psychosociale component oververtegenwoordigd is, wordt in onvoldoende mate de ontwikkeling van de kennis en kundigheid van de individuele leerling bewaakt. De introductie van het competentieonderwijs in het beroepsonderwijs (op het hbo in de jaren negentig – en sinds enkele jaren in het mbo) heeft in de meeste gevallen de positie van de vakdocent verder uitgehold. Ervaren en vakinhoudelijk goed opgeleide docenten worden vervangen door juniordocenten die als procesbegeleiders werkzaam zijn en daarom niet langer meer vakinhoudelijk geschoold hoeven te zijn. Zij worden door onderwijscoördinatoren en lagen management aangestuurd.

De samenvoeging van lbo, mavo en MLK/LOM tot het veelgeplaaide vmbo in combinatie met de oprichting van grootschalige ROC's heeft een heel eigen dynamiek gekregen waarop de overheid momenteel de greep verloren heeft. De schooluitval in deze sector is dan ook onaanvaardbaar hoog: Vele tienduizenden leerlingen, vaak afkomstig uit etnische en sociaal zwakkere milieus, verlaten jaarlijks het onderwijs zonder diploma (of een zogenoemde startkwalificatie) en lopen het grote risico om als kansarmen het leven door te gaan en daarom maar een crimineel pad te kiezen. De verregeande integratie van speciaal onderwijs in het reguliere onderwijs (van basisonderwijs, vmbo tot ROC) is een sterk ideologisch ingegeven experiment dat voorbijgaat aan de praktijk van alledag, waarvoor ook nog eens veel te weinig middelen worden uitgetrokken en waar men onvoldoende toezicht houdt op de doelmatige besteding daarvan. Wat in het rapport Dijsselbloem al wordt opgemerkt met betrekking tot de besteding der middelen voor deze groep op het vmbo geldt in nog sterkere mate voor de ROC's, die dan ook kampen met een dramatische uitval.

De populatie op deze mega-instellingen is te divers, er worden te veel typen onderwijs naast elkaar gegeven, de sociale en etnische problemen zijn er groot, het aantal probleemleerlingen is te omvangrijk, het aantal lesuren veelal te gering. Er is veelal een gebrek aan structuur, de kwaliteit van een deel van het onderwijzend personeel laat ernstig te wensen over, besturen kunnen eigenmachtig personeel lesbekwaam verklaren en er is sprake van intimidatie van docenten. Het geld wordt ondoelmatig besteed en gaat in te veel gevallen op aan prestigieuze gebouwen, bestuursvestigingen op peperdure locaties, skyboxen bij voetbalclubs en ga zo maar door.

Ondertussen is ook het grote publiek aan het morren geslagen en verwachten ouders en leerlingen dat er iets aan de kwaliteit van hun ROC of hbo gedaan wordt. Hoe ver moet het komen dat leerlingen gaan staken omdat ze gewoon les wil krijgen? Wie daar op aangesproken kan worden, is echter niet duidelijk: De grote conglomeraten geven niet thuis en de overheid lijkt machteloos te staan, want ook de zogenoemde 'kwaliteitszorg' is als gevolg van de modieuze zelfregulering uit de jaren negentig nagenoeg volledig aan deze sectoren zelf overgedragen. De stichtingsvorm waarin zij zich georganiseerd hebben, maakt democratische controle en inspraak vrijwel onmogelijk. In de grensstreek besluiten veel ouders om hun kinderen – zeker zij die interesse hebben in een middelbare beroepsopleiding – naar een school over de grens te sturen. Er zijn in ons land helaas talloze 'zwakke scholen' ontstaan, niet alleen in het basisonderwijs, maar zeker ook in het

beroeponderwijs. De recente cijfers van de inspectie over deze laatste sector zijn helaas nog maar het topje van de ijsberg. De inspectie heeft namelijk nauwelijks zicht op de problematiek, omdat haar daarvoor de middelen en controlemogelijkheden ontbreken. Natuurlijk zijn er nog goede scholen en opleidingen, maar het aandeel wanpresteerders is onaanvaardbaar hoog.

In omgekeerd evenredige verhouding daartoe is het aandeel privéonderwijs en de 'huiswerkbegeleidingindustrie' de laatste jaren enorm gegroeid wat tot gevolg heeft dat bij uitstek de kinderen uit sociaal zwakke milieus, door een gebrek aan middelen of door de afwezigheid van voldoende besef of betrokkenheid van hun opvoeders nog eens op extra achterstand komen te staan ten opzichte van beter gesitueerde leeftijdsgenoten.

Ons huidige onderwijsstelsel verliest op die manier zijn emancipatoire kracht en alle individuele ontplooiingsideologie ten spijt, bindt het individuen juist meer dan ooit aan het sociale en intellectuele milieu waar zij vandaan komen. Ondanks alle modieuze propaganda voor 'diversiteit' is ons huidige schoolsysteem steeds minder goed in staat met werkelijke diversiteit om te gaan waar nu juist allochtonen de dupe van worden. Precies de benadering waarin leerlingen veel te sterk op hun eigen werkzaamheid en motivatie worden aangesproken en te weinig structuur en inspirerende begeleiding krijgen aangeboden, maakt dat hun toevallige luimen, afwijkingen en omgevingsfactoren een veel grotere rol gaan spelen in hun ontwikkeling. Bemiddelde, betrokken en intelligente ouders helpen hun kinderen bij hun zogenoemde individuele 'zelfwerkzaamheid' of kopen hun hulp in. Dit is het geval van basisschool tot hoger onderwijs.

De gevolgen van mismanagement en verkeerde didactiek voor leerlingen en studenten – frustratie en segregatie

Een van de grootste manco's van hedendaagse didactiek is simpelweg dat men uit het oog verliest dat men kinderen en jongeren tot zelfstandigheid wil brengen men niet al die zelfstandigheid mag vooronderstellen. Het kind is namelijk nog helemaal geen volwaardig individu en moet juist door zijn vorming en schoolcarrière tot ware individuele ontplooiing gebracht worden waarbij het niet alleen zijn natuurlijke neigingen dient te vormen, maar ook een zekere vrijheid ten opzichte van thuis dient te krijgen. In welke zin en in welke mate is afhankelijk van leeftijd en situatie.

Mede omdat men dit basisprincipe om ideologische redenen geen recht doet in de moderne onderwijspraktijk, voltrekt zich momenteel in de grote steden een sociale segregatie. Deze segregatie krijgt bovendien nog eens een etnisch karakter, zodat vooral onder Turkse en Marokkaanse jongeren de frustraties en het ressentiment jegens de Nederlandse samenleving worden gevoed. Dit is het geval onder de jongens die daardoor niet zelden vervallen tot criminaliteit of fundamentalistische radicalisering. Ook dat is weer geen toeval: kijken we namelijk naar de genoemde uitval van leerlingen of naar het onderpresteren in het algemeen, dan blijkt dit vooral onder de jongens zijn tol te eisen, zowel bij autochtonen als allochtonen. Zij doen het op het alle niveaus beduidend slechter dan meisjes. Daarmee wordt niet alleen onnodig talent verspild, deze ontwikkeling heeft ook ingrijpende gevolgen voor de maatschappelijke verhouding tussen mannen en vrouwen (zoals overigens reeds lang zichtbaar is in de huwelijkspraktijk van Turken en Marokkanen die mede door te grote verschillen in opleiding hun partner uit het buitenland halen).

Het maakt tevens duidelijk dat het huidige onderwijssysteem wordt gedragen door een didactische en pedagogische ideologie waarin in onvoldoende mate of op een verkeerde manier rekening wordt gehouden met sekseverschillen en met verschillen in etnische achtergrond. Dat heeft niet alleen kwalijke gevolgen voor de intellectuele en vakinhoudelijke vorming, maar het verstoort ook de persoonlijkheidsontwikkeling van jongeren ernstig. Enige mate van orde en structuur, discipline, concentratie en aandacht zijn de minimale randvoorwaarden voor welke persoonlijke of beroepsmatige activiteit dan ook. Deze worden in onze door consumptie, entertainment en virtuele prikkelingen gedomineerde jeugdcultuur ernstig ondermijnd. Wat men later ook wil gaan doen, zonder deze persoonlijkheidskenmerken presteert men per definitie minder.

Daarmee is tevens gezegd dat juist in onze postmoderne consumptiecultuur met haar sterk virtuele prikkelingen en afleidingen in een context van multiculturele spanningen, gebroken gezinnen en afwezige ouders het onderwijs een eigen algemeen opvoedende en structurerende taak heeft – doch niet door alle maatschappelijke problemen te psychologiseren en therapeutiseren, maar door daadwerkelijk een gestructureerde, geconcentreerde, veilige en tegelijkertijd uitdagende en inspirerende schoolomgeving daarvoor in de plaats te bieden. Veel van de ‘nieuwe’ onderwijsideologieën doen juist een onevenredig groot beroep op discipline en concentratie van kinderen, hun interne motivatie en dus de wil om echt te leren, terwijl die hen als zodanig niet worden bijgebracht en hun

omgeving ze dat juist afleert. Ons onderwijs heeft daarbij een vorm aangenomen waarin talloze kinderen met aandacht- en concentratieproblemen als 'abnormaal' worden gebrandmerkt, terwijl het systeem niet zichzelf ter discussie stelt. Vervolgens worden deze jongeren als 'patiënten' behandeld, eventueel met de nodige pillen, terwijl men het eigenlijke probleem niet aanpakt, namelijk het ongeconcentreerde en ongestructureerde karakter van hun leefwereld zelf, inclusief die van menig school. Het zou toch te denken moeten geven dat inmiddels zo'n 200.000 kinderen aan de Ritalin of aanverwante middelen zitten!

In plaats van zich serieus rekenschap te geven van dit postmoderne krachtveld, het als een probleem te onderkennen en er als onderwijs gemeenschappelijk stelling tegen in te nemen, omdat het de ontplooiing van leerlingen voor hun gehele leven schaadt, buigt een groot deel van ons onderwijs mee. Zo wordt het dus een voldongen feit dat kinderen 'zich nog maar vijf minuten kunnen concentreren' en dat daarom allerlei onderwijsvormen 'uit de tijd zijn', zonder dat men zich afvraagt wat daar precies de gevolgen van zijn. Het betekent dat men simpelweg aanvaardt dat jongeren hun energie niet meer leren te focussen en daardoor juist die dingen die concentratie en aandacht nodig hebben nooit goed zullen kunnen. Alsof men als gevolg van de vetzucht onder jongeren bij het voetballen zou besluiten dat kinderen per wedstrijd nog maar vijf minuten hoeven te hollen.

Kinderen hebben in theorie van alles gehad, maar hebben zich in de praktijk weinig meer echt toegeëigend. Een gebrek aan liefde en respect voor iedere vorm van traditie en gezag zijn het gevolg, waarbij men volkomen in de eigen belevingswereld wordt opgesloten die tegelijkertijd wordt uitgehold. Aangezien ledigheid des duivels oorkussen is, zijn verveling en zinloze agressie mede het gevolg van falend onderwijs. We vinden het zo langzamerhand volkomen normaal dat op scholen kluisjes en bewakingscamera's worden geplaatst. Dit is een probleem dat vooral in vmbo's en ROC's dramatische vormen heeft aangenomen en dat ook met de atmosfeer op instellingen zelf verband houdt. Een les wordt daar soms al geslaagd genoemd wanneer de groep niet te moeilijk heeft gedaan en de discussies niet uit de bocht zijn gevlogen.

Dat alles kan echter niet verhullen dat een mens alleen door een zekere mate van zelfbeheersing, concentratie en vakkundigheid grip krijgt op het eigen leven; alleen zo krijgt iemand ook zin in bepaalde activiteiten en een gerechtvaardigd zelfrespect dat hem of haar tot een verantwoordelijk lid maakt van de samenleving. Jongeren worden binnen ons

onderwijsstelsel in onvoldoende mate meer op een dergelijke manier gevormd. Leren ze dit niet thuis en op school, dan zijn zij daar de rest van hun leven de dupe van. Waar jongeren niet een zekere mate van discipline krijgen bijgebracht en zich niet leren te concentreren, maar voortdurend in een omgeving verkeren waarin ze worden afgeleid, worden zij het slachtoffer van hun eigen onvermogen en raakt alles er juist op gericht dat te verhullen. Zo mag het nieuwe-leren-achtige groepjesonderwijs in theorie prachtig klinken, zonder de juiste docent en de juiste balans in relatie tot kennis en kernvaardigheden, onttaardt het in de praktijk in zijn tegendeel: er worden in dat geval in de praktijk geheel andere competenties ontwikkeld dan die waarvoor men in theorie is 'afgevinkt', namelijk manipulatief gedrag binnen de groep, het wekken van de juiste indruk, het doen alsof men hard werkt, enzovoorts.

Een dergelijke benadering van onderwijs heeft dan ook een ernstige *verslapping* en *demoralisatie* van grote groepen jongeren tot gevolg, omdat de volwassen wereld niet meer de verantwoordelijkheid neemt hen sterk en oprecht te maken. Met name in het beroepsonderwijs worden ze uiteindelijk vooral enig jaren lang ' bezig gehouden'. Wat men hen leert, stelt in veel gevallen niet veel meer voor en de gezagsverhoudingen vervagen - zeker op de twee laagste niveaus in het beroepsonderwijs. Leerlingen zijn daar soms nauwelijks nog in staat fatsoenlijk te lezen en te luisteren. Daarbij verlaagt men op vele scholen steeds opnieuw de eisen totdat er nauwelijks meer iets van overblijft. Of men leukt het onderwijs eindeloos op totdat er beroepsmatig volstrekt zinloze opleidingen ontstaan die wel veel leerlingen trekken, maar waar zij niet gedegen voor een beroep worden opgeleid. Er is de laatste jaren dan ook sprake van een wildgroei van vele duizenden opleidingen in het beroepsonderwijs. Zo zijn er momenteel door heel het land in ROC-stijl theater- en entertainment-opleidingen, in Rotterdam kan men zelfs op twee plaatsen 'Urban Dance' volgen. Dergelijke opleidingen trekken ongetwijfeld vele kinderen die dromen van een leven vol glamour en "bling-bling", maar het veroordeelt het merendeel van deze jongeren wel tot een leven van scharrelbaantjes en uitkeringen. Wanneer het hier zou gaan om een paar ambachtelijke topopleidingen in het hele land met een zeer streng toelatingsbeleid en beperkt aantal leerlingen, dan viel er misschien nog iets voor te zeggen. Maar dat is niet de situatie. In wezen integreert men een deel van het vroegere buurthuiswezen in het beroepsonderwijs, wat misschien leuk lijkt en de leerlingenaantallen

en dus het budget lekker omhoog krikken, maar waarvan kinderen op termijn de dupe worden.

Dan is het ook niet zo verwonderlijk dat de laatste jaren mede vanuit het bedrijfsleven de roep om elementaire 'competenties' valt te horen. Wat men daarbij voor de praktijk in gedachten heeft is doorgaans heel iets anders dan wat er binnen de onderwijskundige wereld in theorie en in de feitelijke schoolpraktijk van gemaakt wordt. Voor de werkgevers moet jongeren vooral geleerd worden dat ze vakkundig zijn en een zekere beroepseer hebben, zodat ze het vak zelfstandig en in teamverband kunnen beoefenen. Het zou eigenlijk voor zich moeten spreken dat jongeren na een schooltraject van veertien jaar in staat zijn om 's ochtends op tijd op hun werk te komen, dat ze naar klanten kunnen luisteren en beleefd tegen hen zijn, dat ze goed kunnen communiceren en overleggen met anderen, dat ze hun afspraken nakomen en met deadlines kunnen werken, dat ze tegen kritiek kunnen, dat ze op eigen kracht dingen uitzoeken en hun verantwoordelijkheid nemen, enzovoorts. Dit zijn kortom allemaal zaken die ze in een normale lessituatie er 'gratis' bij zouden leren, waarin hen door een goede docent gestructureerd en gedisciplineerd een vak wordt bijgebracht. Competenties, ook de sociale, beginnen met vakkundigheid.

De organisatorische context van deze ontwikkeling

De hierboven geschetste malaise die met name in het beroepsonderwijs dramatische vormen heeft aangenomen, heeft zich voltrokken in een tijd waarin de overheid zich op basis van neoliberaal gedachtegoed begon terug te trekken uit publieke sectoren en hen financieel, administratief en bestuurlijk verzelfstandigde om de bureaucratistische lasten te drukken en de instellingen wendbaarder te maken. Vanuit deze zelfde bedrijfsmatige benadering heeft de politiek in de jaren negentig bovendien een sterk kwantitatief georiënteerd concurrentiemodel tussen onderwijsinstellingen geïntroduceerd waarbij instroom, studiepunten en uitstroom de bekostiging op jaarbasis gingen bepalen. Op basis van dergelijke kwantitatieve gegevens kregen onderwijsinstellingen in het vervolg een zak geld – de zogenoemde 'lumpsumfinanciering', waarmee de instelling met publiek geld zelfstandig kon gaan 'ondernemen', zonder daarover nog externe verantwoording te hoeven afleggen. Dat deze perverse prikkels de kwaliteit van het onderwijs in de praktijk onder druk zouden zetten, laat zich raden, maar daar werd in theorie nauwelijks aan gedacht.

Bovendien zijn door de nieuwe bekostigings- en bestuursstructuur, zeker in het beroepsonderwijs, grote onderwijsconglomeraten ontstaan met vele duizenden, ja soms wel tienduizenden leerlingen en duizenden docenten. Deze worden bedrijfsmatig 'gerund' door besturen met een steeds verder uitdijende overhead, daaronder soms wel zeven lagen managers, coördinatoren en procesbegeleiders. Binnen deze besturen zijn politiek-strategische benoemingen aan de orde van de dag, zodat her en der mensen worden benoemd die nog nooit een dag voor de klas hebben gestaan of college hebben gegeven – voor dito salarissen die ruimschoots de balkenendenorm overschrijden.

In het van oudsher verzuilde onderwijsveld had men de infrastructuur klaarliggen die volgens neoliberale marktprincipes kon worden heringericht en waar het *New Public Management* zijn werk kon gaan doen waarbij niet langer de zorg voor het collectief en de morele verantwoordelijkheid leidend waren.

De autonome groei van deze instellingen tot de huidige absurde proporties laat zich begrijpen vanuit de systeemdynamiek van de gehanteerde principes. Om de positie in de eigen regio veilig te stellen, is de instelling erbij gebaat de concurrentie uit te schakelen. Voorts hadden de 'professionele' bestuurders, die nauwelijks affiniteit hebben met onderwijs, het beroep van docent of met de geschiedenis van de instelling, de behoefte om te 'ondernemen', oftewel overnames en fusies te plegen om het marktaandeel te vergroten en de hoogte van het eigen salaris legitiem 'marktconform' op te krikken. Bovenal echter had deze bekostigingssystematiek tot gevolg dat binnen de organisatie het oogmerk veranderde van goed onderwijs naar een bedrijfsmatig idee van productie, consumptie en concurrentie waar de macht van de grote getallen ging tellen: de marktpositie, de streefcijfers, de groei, de 'kosten' van het primaire proces, het bereiken en aanspreken van de doelgroepen, het imago en de missie van de opleiding, de vormgeving van de folders, de website, de reclamecampagnes, e.d. De zorg voor goed onderwijs maakte plaats voor de zorg om geld en macht, niet zelden gelegitimeerd door een beroep te doen op het eigen voortbestaan. "We moeten wel, want anders kunnen we de tent wel sluiten", zo luidt voortdurend de legitimering.

Onderaan de ladder in dit overnamegeweld en de reorganisatieprocessen bungelt 'de docent' die in veel gevallen werd gereduceerd tot een uitvoerende werkracht of, onder het mom van onderwijsvernieuwing, tot 'procesbegeleider'. Het duurde namelijk niet lang voordat het primaire proces zelf als een kostenpost werd gezien waarop kon worden

bezuinigd. De ontwikkelingen in het VO – hoe onwenselijk en slecht zij ook geweest is – steekt wat dat betreft nog gunstig af t.o.v. wat zich op ROC's en hbo's heeft voltrokken.

Ook de universiteit is inmiddels aan de beurt. Hier voert men her en der in het land een neoliberaal financieringsmechanisme in waarin behaalde studiepunten direct wordt vertaald in een bepaald bedrag dat door het model alleen wordt uitgekeerd indien de student slaagt. Hoe pervers kan een prikkel zijn?

Om de 'kwaliteit' van een en ander te waarborgen en de onderwijsklant daarvan op de hoogte te stellen zodat deze weet waarvoor hij kiest, – terwijl in de praktijk kwaliteit een ondergeschikte rol blijkt te spelen en locatie voor de meeste leerlingen en studenten veel belangrijker is, moesten instellingen 'geaccrediteerd' worden. Ook hier trok de overheid zich terug en stelde bijvoorbeeld voor het hoger onderwijs een onafhankelijk accreditatieorgaan in dat hiervoor zorg diende te dragen; het *Nederlands Vlaams Accreditatie Orgaan* (NVAO). Ironisch genoeg besteedde de NVAO de feitelijke accreditatie uit aan commerciële bedrijven die naast haar accreditatiewerkzaamheden tegen betaling advies verleende over de herinrichting en 'modernisering' van het onderwijs. Zo werd hier tegelijkertijd bezuinigd op het primaire proces onder het mom van 'innovatieve didactiek' die weer door de commerciële bedrijven werd gehanteerd als criterium bij de visitatie van opleidingen. Natuurlijk kon men van deze bedrijven ook advies inkopen hoe de opleiding diende te worden vormgegeven om een goede visitatie te krijgen.

De docenten speelden in dit geheel al lang een ondergeschikte rol. Reorganisaties werden doorgevoerd om te overleven, om het aandeel in de markt te verbeteren of uit te breiden, geaccrediteerd te worden volgens de nieuwste mode, enzovoorts. De inrichting van het onderwijs was geen zaak van de docent, maar maakte deel uit van het profiel van de instelling, het sexy imago en de missie van de opleiding en werd bovendien door het management 'wetenschappelijk' gelegitimeerd met een beroep op 'onderwijskundigen' en onderwijsadviesbureaus.

Op die manier zien we dat zowel in de onderwijsdidactiek als in de organisatie de inhoud, het vak en de vakdocent steeds verder op de achtergrond raken en de aankleding en presentatie van 'het product' en de manipulatieve dimensie van de verkoop ervan steeds meer op de voorgrond treden. Zoals de studenten steeds meer bezig zijn met de lay-out van het werkstuk, het downloaden van het pakkende plaatje of de slogan en de videopresentatie, terwijl de vakinhoudelijke verdieping uitblijft, zo is de organisatie meer

bezig met de ogenschijnlijke aantrekkelijkheid van de opleiding voor potentiële studenten en leerlingen en de aankleding van het primaire proces. En binnen de rangorde van de onderwijsorganisatie komen dan de inhoudelijk goed opgeleide en bevlogen vakdocenten dan vanzelf onderaan te staan.

In onderwijsland worden jaarlijks inmiddels vele miljarden uitgegeven aan 'aankleding' en bureaucratische sturing van het proces. Zo is gaandeweg de bureaucratische schil ontstaan waarvan wij al jaren geleden gewag hebben gemaakt en die in toenemende mate zijn greep op het onderwijs heeft gekregen. Alleen al in de onderwijsadviesbranche gaat jaarlijks meer dan één miljard euro om; daar komen dan nog allerlei bureaucratische organen binnen en buiten de organisatie bij: van onderwijscoördinatoren, procesbegeleiders en bemiddelaars, consultants tot PR-medewerkers, communicatiedeskundigen en congresorganisatoren. Onderwijs is inderdaad 'business' geworden, maar dat is het niet te goede gekomen.

Deze ontwikkeling is door de overheid zelf in gang gezet die daarmee meende een efficiëntieslag te maken – wat neerkwam op de wens om te bezuinigen – en een betere onderwijskwaliteit te kunnen realiseren. Hoewel het in theorie gaat om 'kwaliteit' en 'excellentie', regeren hier in de praktijk het getal en het geld; veelal ten koste van de kwaliteit van de vakinhoudelijke en algemene vorming van onze jeugd. Deze quasi-vermarkting van de publieke sector (n.b. dus niet eens liberaal!) heeft in de praktijk precies het tegendeel bewerkstelligd van wat men in theorie geloofde:

1) Door de immense schaalvergroting zijn onderwijsorganisaties juist veel minder efficiënt geworden: de kosten voor overhead zijn de laatste decennia over de gehele linie enorm toegenomen.

2) Van de beoogde concurrentie als kwaliteitsimpuls is weinig tot niets terecht gekomen, omdat zich juist grote regionale monopolisten hebben ontwikkeld, volkomen volgens de logica van de markt.

3) De kwaliteit van veel van deze opleidingen is zo zorgwekkend dat nu eindelijk ook de overheid, zowel op het mbo als op het hbo (vooralsnog alleen de lerarenopleidingen), opnieuw centrale examinering wil invoeren. Of dit echt gaat lukken, valt nog te bezien. De sectoren zelf – dat wil zeggen de raden en besturen – zijn er sterk op tegen.

Het meest opvallend is nog wel dat het dramatische verlies aan efficiëntie en kwaliteit jarenlang onopgemerkt is gebleven, tenminste niet is doorgedrongen tot politiek

en samenleving. Dit is nu juist mogelijk geworden door de geschetste 'professionalisering' en verzelfstandiging van het onderwijs die tot gevolg had dat niet langer de leraar, de docent of de ouder het recht had zich daarover een oordeel aan te meten; alleen de 'deskundigen' had nog recht van spreken. Gewapend met wat vakjargon, ogenschijnlijk objectieve rapporten, cijfers, statistieken en internationale vergelijkingen ging en gaat men nog steeds de kritiek te lijf. Zoals in de voormalige Sovjet Unie de graanoogst ieder jaar verbeterde terwijl er ondertussen dramatische tekorten waren, zo verschenen en verschijnen er nog regelmatig halfwetenschappelijke documenten waaruit moet blijken dat het allemaal wel meevalt en dat we de goede kant opgaan. Door het samenspel van geld, macht en wetenschap in de genoemde bureaucratische schil is sprake van een zelfreferentiële legitimatie van het onderwijsproces. Er is hier sprake van een in zichzelf gekeerd en naar zichzelf verwijzend systeem dat zich afsluit voor anderen. Naast ideologische verblinding staan er zoveel financiële belangen op het spel, dat breken met de bestaande orde voor te veel belanghebbenden ingrijpende gevolgen heeft. Grote delen van de politiek ontbreekt het aan een nieuwe visie en de moed om in deze machtsstructuur in te breken. Er is echter meer aan de hand.

Verscheidene partijen (waaronder het CDA en de PvdA) hebben van oudsher veel bestuurders in de grote onderwijsorganen. In overeenstemming met het neoliberal gedachtegoed is de overheid teruggetreden uit de directe aansturing van het onderwijs. Deze tendens is nog eens versterkt door de mislukking van de onderwijshervorming uit de jaren negentig waarin de overheid een eigen ideologie heeft opgelegd aan het voortgezet onderwijs. Wat men daarbij momenteel uit het oog verliest is dat deze onderwijsvernieuwing juist werd ingegeven door de genoemde bureaucratische schil waarin de overheid zelf was ingekapseld. Het is juist in deze periode dat deze schil enorm is gegroeid. Het terugtreden van de overheid met de daarbij behorende financiële verzelfstandiging ingezet door het paarse Kabinet en de laissez-faire politiek van Maria van de Hoeven betekende niets minder dan dat diezelfde docenten en leraren nu door een andere bureaucratische macht werden aangestuurd waarvan de politiek zich actief had teruggetrokken. De modieuze docent-extensieve didactieken van onderwijskundigen, consultants en onderwijsadviesbureaus kwamen als geroepen bij de politiek en ambtenarij op zoek naar verdere bezuinigingen op het onderwijsgevend personeel.

Het debacle van de jaren negentig wordt nu door dezelfde instanties aangegrepen om nu samen met de besturen van onderwijsconglomeraten het onderwijs in te richten, zonder al te veel last te hebben van de overheid en al helemaal niet van de docenten wier macht al vele jaren geleden gebroken is.

Met de financiële, administratieve en bedrijfsmatige verzelfstandiging van onderwijsinstellingen heeft de overheid het onderwijsveld opgedeeld in werkgevers en werknemers. De macht over de werknemers – de leraren – ligt bij de werkgevers. In alle sectoren zijn ‘raden’ ingesteld waarmee de op afstand getreden overheid in overleg treedt: naar het voorbeeld van de universiteiten die zich in de VSNU hadden verenigd zijn de HBO-raad, de MBO-raad, de VO-raad en recentelijk de PO-raad opgericht. Wie deze raden precies vertegenwoordigen, is niet duidelijk en het gaat hier ook niet om een regulier democratisch orgaan. Het is dan ook bestuurlijk gesproken de zoveelste laag tussen het ministerie en de feitelijke onderwijspraktijk.

Dit verklaart waarom de overheid in veel gevallen zichzelf onmachtig heeft gemaakt in relatie tot het onderwijs. De zogenaamde ‘werkgevers’ zijn geen democratische verantwoording verplicht, hoewel ze werken met publiek geld van de belastingbetaler. Niemand kan ze weg sturen, wanneer ze hun werk niet goed doen en ze hoeven niet per se de belangen van hun docenten, leraren of leerlingen te dienen wat ze in veel gevallen trouwens ook niet hebben gedaan. Zij waken over de belangen van hun eigen organisatie en de belangen van de bestuurders van de organisaties die zij vertegenwoordigen. De overheid kan ook niet actief ingrijpen bij misstanden. De politiek heeft zichzelf op die manier buitenspel gezet, waar het gaat om een zaak die van het grootste publieke belang is waarop democratische controle een noodzaak is.

De verschillende onderwijssectoren klagen de laatste jaren openlijk over elkaars prestaties en wijten hun eigen problemen voor een deel aan elkaar. Op het vmbo stromen leerlingen in uit het basisonderwijs die niet in staat zijn om fatsoenlijk het eigen lesmateriaal te lezen en te begrijpen. Het hbo op zijn beurt klaagt over het niveau van de instroom van studenten die het havo verlaten, enzovoorts. Deze onderlinge verdeeldheid of dit ‘uit vorm zijn’ van het onderwijs als geheel is geen toeval, maar is bewerkstelligd door de didactische en organisatorische principes die men de laatste decennia heeft toegepast. Alle sectoren zijn daardoor sterk op zichzelf gericht geraakt. Ze worden immers financieel als gesloten systemen bekostigd en het vak als organisatorisch principe voor de samenhang van de

verschillende sectoren is verwaterd door modieuze didactieken waarin de idee van wat een vak eigenlijk is geen rol meer speelt. Men werkt in te veel gevallen alleen nog maar in de context van vakoverstijgende projecten waarin er van alles tegelijk voorbijkomt, maar waar in specifieke vakonderdelen niet meer echt geoefend wordt om vakkundig te worden. Maar zoals het spreekwoord zegt: alleen oefening baart kunst.

De richting van een oplossing – de nieuwe rol van de overheid

De noodzaak van een onderlinge afstemming van de verschillende actoren geeft aan dat er één instantie verantwoordelijk dient te zijn voor de organisatie van het onderwijsgebouw als geheel, namelijk onze overheid. Zij heeft de verantwoordelijkheid om met het belastinggeld van de burger een degelijk onderwijsapparaat in het leven te roepen dat het welzijn van haar burgers dient en dat democratisch ter verantwoording kan worden geroepen in het geval van falen. De maatregelen die overheid de laatste jaren heeft ingezet, hebben allemaal te maken met de roep van de burger en docenten dat de overheid haar centrale taak, namelijk het zorg dragen voor de kwaliteit van het onderwijs, waarmaakt.

De eerdergenoemde tweeslachtigheid en het onvermogen om daadwerkelijk iets te veranderen, wordt veroorzaakt door haarzelf: op basis van een ideologie heeft zij de macht daartoe in feite uit handen gegeven, terwijl ze nu naar eigen bevinding zou moeten ingrijpen; en dat is ook wat het publiek van haar verwacht. Deze zelfgeschapen onmacht moet zij ongedaan maken. Een wijze overheid voorkomt een situatie waarin het wel functioneren van organisaties en instellingen afhankelijk wordt van toevallige personen. Zij dient zorg te dragen voor de deugdelijkheid van het systeem. De politiek moet daarom weer ten volle haar verantwoordelijkheid nemen voor de kwaliteit van ons onderwijs. De dramatische toestand in ons onderwijs staat niet langer een bestuurlijke situatie toe, waarin andere dan landsbelangen en het welzijn van de toekomstige generatie een rol mogen spelen bij de besluitvorming.

Nu het neoliberale project van zelfregulering en bedrijfsmatige op groei gerichte verzelfstandiging van maatschappelijke sectoren zijn grootste failliet heeft beleefd in de spits van de markt, namelijk het bankwezen zelf, zou de conclusie moeten zijn dat ook overal waar een dergelijke zelfregulering toonbaar heeft gefaald de overheid hard dient in te grijpen. Zoals de banken terugmoeten naar hun kerntaken nu het verkopen van lucht een praktijk is gebleken die de gehele mondiale economie op de rand van de afgrond heeft

gebracht, zo dienen ook de onderwijsinstellingen hun kerntaak – namelijk het verzorgen van goed onderwijs door goed opgeleide en inspirerende docenten – serieus te nemen. Het onderwijs heeft kortom nood aan een echte bestuurlijke modernisering die haar ontdoet van de dwalingen en idolen van de jaren negentig. Deze ouderwetse bestuurs- en managersbenadering heeft zijn langste tijd gehad; haar failliet is ook elders in de publieke sector gebleken. Met deze bestuurlijke modernisering dient een eind te worden gemaakt aan de zelfregulering van ons onderwijs, omdat die onverantwoord en ondemocratisch is. De overheid dient opnieuw een centrale controlerende rol te spelen. Een nieuw evenwicht tussen lokaal en centraal bestuur is geboden, wil de zelfreferentiële segregatie van onderwijsinstellingen en hun besturen tot een einde komen en zij opnieuw hun maatschappelijke opdracht vervullen.

Bij deze paradigmawisseling dienen we een helder beeld te hebben van de nieuwe taken en bevoegdheden van de overheid in relatie tot onderwijsinstellingen, zowel wat betreft hun financiering, bestuur en organisatie als wat betreft de controle op de kwaliteit van het onderwijs en de positie van docenten. Met het verdwijnen van onze zuilensamenleving is ook de regenteske representatiestructuur die daarbij hoorde aan zijn einde. In overeenstemming met de algehele culturele verschuiving die het proces van globalisering momenteel laat zien onder invloed van de kredietcrisis, gaan we er vanuit dat nieuwe vormen van gemeenschappelijkheid, binding en waarde te maken hebben met de *plaatselijkheid of lokaliteit* van het leven, wonen en werken. Het middenveld is in een grote crisis. Dit motief vormde reeds aan het begin van het nieuwe millennium een voedingsbodem voor de politieke omslag die met de opkomst van *Leefbaarheidpartijen* doorbrak in onze nationale politiek. Docenten, ouders, studenten en leerlingen hebben in de meeste gevallen geen binding meer met de zuil en de daarbij horende representatiestructuren, zij hebben nu in de eerste plaats binding met de plaats waar men elkaar feitelijk tegenkomt in de onderwijspraktijk. De nationale overheid zal in haar bestuurlijke reorganisatie van het onderwijs daarom het belang van de locatie waar onderwijs wordt gegeven een nieuwe betekenis moeten geven. Zij zal juist de locatie moeten beschermen tegen ongeremde ‘dislocatie’ en dus ook vervreemding door de eindeloze schaalvergroting die zich heeft voltrokken.

Uitgaande van deze analyse zullen we hieronder kort aangeven wat er nodig is om de huidige impasse te doorbreken en de kwaliteit van het onderwijs voor de komende

generatie veilig te stellen. Gezien de ernst van de situatie en het zware noodweer dat nog op komst is, – niet in de laatste plaats door de vergrijzing en de financieel-economische crisis die nog lang niet tot zijn einde gekomen is – spreken we hier van een Deltaplan Onderwijs.¹ Daarvan presenteren we hier de principes en hoofdlijnen die de komende tijd nader uitgewerkt moeten worden. Uitgangspunt is dat de overheid zorg dient te dragen voor de kwaliteit van het met publieke middelen bekostigde onderwijs. Zij dient daarom de regie over het onderwijs te hernemen en de bestaande machtsverhoudingen drastisch te herzien.

1.0 Beëindiging van de doorgeslagen bestuurlijke autonomie van onderwijsinstellingen

De immense schaalvergroting van onderwijsinstellingen, de toegenomen bureaucratie, de ondoelmatige besteding van middelen, het perverse samenspel van modieuze didactiek en management, de zelfreferentiële kwaliteitscontrole van een bureaucratische schil waarop de overheid geen zicht meer heeft, de benarde positie van de docent en de algehele afname van kwaliteit hangen allemaal samen met het mislukte overheidsexperiment van financiële en bestuurlijke verzelfstandiging en quasi-vermarkting van onderwijsinstellingen. Daaraan moet zo snel mogelijk een einde worden gemaakt. Het is onaanvaardbaar dat de overheid geen mogelijkheid heeft om in te grijpen op scholen waar aantoonbaar sprake is van slecht bestuur. De samenleving als geheel wordt daarvan immers de dupe.

De huidige totalitaire machtspositie van besturen druist in tegen het publieke belang van onderwijs waaraan ook nog eens publiek geld wordt besteed. Binnen een democratie is er centrale controle nodig op de kwaliteit van het onderwijs en de wijze waarop het geld wordt besteed. Daarbij dient de stem van degenen die het meest verstand van zaken hebben – de goed opgeleide docenten en hun vakmatige organisatie – de doorslag te geven.

Aangezien het onderwijs met publieke middelen wordt bekostigd, dient het huidige onderscheid tussen ‘werkgevers’ en ‘werknemers’ te worden opgeheven. Iedereen is in laatste instantie in dienst bij de overheid. Ook bestuurders worden gewoon onder de CAO geplaatst om de exorbitante beloningen van bestuurders onmogelijk te maken. We weten inmiddels maar al te goed waar al deze beloningen toe leiden. De raden in de verschillende sectoren (PO, VO, MBO, HBO en VSNU) moeten daarom worden omgevormd tot, onbezoldigde adviserende organen. De macht van overkoepelende besturen wordt wettelijk

1

beperkt. Het hoogste beslisrecht ligt bij de overheid, waarbij ze overigens het eigen karakter van onderwijsinstellingen en vakverenigingen dient te respecteren. Grote onderwijsinstellingen (zoals vele huidige ROC's en hogescholen) worden opengebroken waar deze omvang geen aantoonbare meerwaarde heeft. Alles dient gericht te zijn op het waarborgen van de menselijke maat – niet alleen in woord, maar ook in daad.

De wenselijke omvang van instellingen ligt overigens niet vast, maar is afhankelijk van de specifieke onderwijssector en het soort opleiding. Daarbij dient de eenheid en functionele zelfstandigheid van opleidingen en locaties richtinggevend te zijn. De 'overhead' van instellingen die wordt gelegitimeerd met een beroep op de genoemde financiële zelfstandigheid wordt ontmanteld en overgeheveld naar de overheid. Deze draagt in het vervolg zorg voor een aanzienlijk deel van de materiële, administratieve en personele lasten en risico's van onderwijsinstellingen. Zij behoudt te allen tijde het recht om falende onderwijsinstellingen onder curatele te stellen.

1.1 Modernisering van de bekostiging van onderwijsinstellingen

De besteding van publiek geld is een publieke aangelegenheid waarover de overheid te allen tijde dient te waken. De bekostiging van onderwijsinstellingen vindt daarom niet langer meer plaats in de vorm van de achterhaalde *lumpsum* financiering, omdat de overheid daardoor geen controle heeft op de doelmatige en wenselijke besteding der middelen. De financiering van instellingen mag bovendien niet louter op kwantiteit gebaseerd zijn en dient niet jaarlijks te fluctueren. Onderwijsgeld moet primair ten goede komen aan het primaire proces en moet worden ingezet waarvoor het bedoeld is. Het is ontoelaatbaar dat zogenoemde 'werkgevers' menen recht te hebben op de autonome besteding daarvan, zonder dat daarop invloed kan worden uitgeoefend door de overheid, de ouders en/of het docerend personeel. Bovendien heeft deze financieringsvorm binnen de onderwijswereld de misplaatste machtsverhouding doen ontstaan van werkgevers/werknemers (die trouwens niet zelden in regelrechte intimidatie van de kant van bestuurders is uitgemond.) De versterking van de positie en de kwaliteit van de leraar – zoals ook wordt bepleit in het lovenswaardige rapport *Leerkracht* van de commissie Rinooy Kan – behoeft tevens een andere (financiële) machtsverhouding en bekostigingsstructuur.

Schaalvergroting, uitbreiding van de overhead, beleggen, oppotten van gelden (inmiddels meer dan acht miljard!) e.d. werden in het verleden door bestuurders

gerechtvaardigd met een beroep op de financiële risico's en de extra administratieve lasten die niet meer konden worden opgebracht door kleine bestuurlijke eenheden. Zo werden deze grote bureaucratische conglomeraten in het leven geroepen. Dit was niet meer dan een decentralisatie van de bureaucratie die naast alle andere bezwaren ook nog eens minder doelmatig is gebleken. Het concurrentieprincipe heeft bovendien de nadruk van instellingen veel te sterk op marketing en uiterlijk vertoon gelegd. Dit kost alleen maar geld, zonder dat het een verbetering van kwaliteit oplevert; integendeel zou je bijna zeggen.

In het nieuw op te zetten waarborgstelsel worden docenten en bestuurders mede op voordracht van het locatiebestuur aangesteld door de overheid, die daarmee ook alle lasten en risico's voor haar rekening neemt. Daarnaast wordt afhankelijk van de sector, de omvang en de aard van de onderwijsinstelling een lumpsum ter beschikking gesteld, zodat niet ieder wissewasje gedeclareerd hoeft te worden. De CAO's worden afgesloten met de overheid en niet met de 'werkgevers' zoals momenteel het geval is. Uitgangspunt is dat een hogere opleiding van leraren automatisch leidt tot een beter salaris; daarnaast moet enige ruimte zijn voor extra beloning, maar dan wel op basis van een gefundeerde voordracht die mede wordt gecontroleerd door de Inspectie.

1.2 De oprichting van een docentenraad en de positie van vakverenigingen

Deze gehele operatie is er mede op gericht om de gekwalificeerde docent weer in de positie te brengen die hij verdient binnen de onderwijsinstelling. Hij of zij is degene met wie goed onderwijs staat of valt – en niemand anders. Om die reden moeten zaken die de inrichting en kwaliteit van het onderwijs betreffen ook door hen kunnen worden beslist, waarbij de organisatie van het onderwijs in vakinhoudelijke secties het uitgangspunt dient te zijn. De per opleiding in te stellen Docentenraad heeft het ultieme beslissingsrecht over onderwijsgerelateerde zaken en mag zich onder bepaalde voorwaarden uitspreken over de aanstelling van hun directie en bestuurders. Ook hier heeft de overheid in de vorm van inspectie en overige relaties een eigen ambtelijk bestuurlijke taak ten aanzien van onderwijsinstellingen. In laatste instantie kan een disfunctionerende instelling onder het directe regime van de overheid worden gebracht.

De positie van vakverenigingen moet worden versterkt, zowel financieel als bestuurlijk; de overheid moet de beroepsgroep van leraar en docent een veel groter belang toekennen dan tot dusver het geval is. In die sectoren waar zij zwak zijn of niet eens bestaan

moeten zij een (nieuw) leven worden ingeblazen. Zij dienen in de toekomst het centrale aanspreekpunt voor de overheid te worden voor onderwijskundige aangelegenheden. De scholing en bijscholing van docenten dient in hun eigen handen te zijn en moet mede door de overheid worden aangemoedigd ondersteund en bekostigd.

2 Centraal toezicht op de kwaliteit

De overheid ziet in alle sectoren toe op de kwaliteit van het onderwijs, waarbij zij niet primair gericht is op het proces, maar op de opbrengst of toegevoegde meerwaarde van onderwijsinstellingen. De omvang en de taak van de onderwijsinspectie worden uitgebreid en betreft naast de algemene kwaliteitsbewaking ook de interne organisatie en het aanstellingsbeleid van onderwijsinstellingen, evenals de positie en de kwaliteit van docenten en lerarenopleidingen. Daarmee maken we een einde aan de inkrimping van de inspectie die de laatste jaren is doorgevoerd. Uit de bezuiniging op het ondoelmatige kwaliteitscircus van dit moment kan de uitbreiding van de inspectie met gemak worden bekostigd. Aan de huidige kwaliteitsbewaking van de sectoren zelf wordt een einde gemaakt, omdat die vooral in het hbo een hoog zelfreferentieel karakter heeft aangenomen. De kwaliteitscontrole is in zichzelf gekeerd, heeft geen externe legitimiteit en verwijst vooral naar zichzelf. In deze gedecentraliseerde bureaucratische schil van raden, management, onderwijsontwikkelaars, consultants, adviesbureaus, de bedrijven die visiteren, beoordelen én tegen betaling advies leveren, beoordeelt de slager namelijk zijn eigen vlees. Deze zelfregulering is in veel gevallen in een vorm van geïnstitutionaliseerd bedrog ontaard waar alles op papier er prachtig uit ziet, maar de werkelijkheid heel wat minder mooi is. Bovendien wordt zo het management een machtsmiddel uit handen genomen, omdat vele reorganisaties met een beroep op de zogenaamd objectieve waarheid van 'deskundigen' worden gelegitimeerd. Deze deskundigen – die regelmatig uit de hoek van de onderwijskunde komen – maken deel uit van het probleem en bieden niet de oplossing. Didactiek moet altijd situatie- en vakgebonden worden bedreven.

Voor alle opleidingen wordt een centrale controle van het eindniveau ingesteld; de problemen die manifest zijn geworden op de lerarenopleidingen – waar het ministerie nu gelukkig werk van maakt – zijn slechts een voorbeeld van het algehele kwaliteitsprobleem waarmee het hbo kampt. Afhankelijk van het soort opleiding vindt er een kwaliteitstoetsing van de student plaats in de vorm van centrale examens van (een deel van) de vakken of in de

vorm van gecommiteerden. De overheid moet hier samen met de beroepspraktijk, de vakverenigingen en de vakhoogleraren aan de universiteit als hoogste spits van het kennisgebouw de norm stellen. Op die manier wordt de objectieve kundigheid van leerlingen en studenten landelijk vastgesteld en gewaarborgd. Met name de lerarenopleidingen verdienen in dit verband bijzondere aandacht, omdat de kwaliteit van leraren beslissend is voor het gehele onderwijsgebouw.

Voor de verklaring van bekwaamheid van een docent is altijd ook een vakinhoudelijke kwalificatie noodzakelijk; dat geldt ook in het beroepsonderwijs. Aan de huidige praktijk dat docenten door besturen 'bekwaam' kunnen worden verklaard, wordt een einde gemaakt. De bevoegdheden voor alle onderwijstypen moeten terugkomen. De wet BIO, die voor het allergrootste deel uit sociaalpsychologische competentie-eisen voor de leraar bestaat, moet meer richting de vakinhoud herschreven worden. In het beroepsonderwijs dienen docenten ten minste één niveau hoger te zijn opgeleid dan het niveau waarop zij doceren. Zo dienen docenten 'elektrotechniek' minstens een hbo-opleiding in die richting te hebben afgerond. Voor docenten op het hbo geldt dat zij in principe een opleiding aan de universiteit hebben afgerond

3 De samenhang van het stelsel en het vak als organisatorisch principe

Uitgangspunt van de herinrichting van het onderwijsstelsel moet de organische samenhang zijn van alle sectoren gebaseerd op *vakkundigheid*. Het inadequate onderscheid tussen theoretisch en praktisch onderwijs dient plaats te maken voor een idee van objectieve 'kundigheid', aangezien iedere 'praktijk' haar eigen theoretisch element in zich draagt, zoals iedere theorie haar eigen praktisch element kent. De doorslaggevende competentie dient te zijn dat men over vakkundigheid beschikt - of dat nu metselen, bedrijfskunde is of wiskunde. Er wordt een einde gemaakt aan de lege psychologisering van het onderwijs in termen van eindeloze psychosociale competenties die niets met de specifieke beroepsbeoefening te maken hebben. Nieuwe onderwijsconcepten zoals 'competentieonderwijs' dienen daarom altijd gefundeerd te zijn in vakkundig onderwijs dat een objectieve eindkwaliteit garandeert. Dat onderwijs ook karaktervormend dient te zijn, spreekt voor zich. De psychosociale competenties die leerlingen en studenten met Nieuwe-Leren-achtige aanpakken in de feitelijke praktijk mogelijk aanleren, zijn vaak heel andere dan die welke men in theorie op het oog heeft; in plaats van zelfwerkzaamheid wordt het weggelaten met het uitbesteden

van werk aan anderen aangeleerd, in plaats van zelfkritiek, de zelfverontschuldiging en het vinden van de juiste smoes, kortom manipulatief in plaats van vakkundig handelen.

De definitie van kwaliteit dient steeds vanuit het hoogste punt van de verticale kolom plaats te vinden – dat kan overigens ook een beroepspraktijk zijn. De kwaliteit van een metaalbewerkeropleiding dient mede te beantwoorden aan wat in de praktijk van een metaalbewerker gevraagd wordt. Op die manier zijn de ingangseisen van de vervolgopleiding of de beroepseisen richtinggevend voor het te behalen eindniveau per sector. Zo wordt het eindniveau van het hbo mede gedefinieerd in relatie tot de beroepspraktijk en de universiteit, dat van het mbo en het havo mede in relatie tot de beroepspraktijk en het hbo en dat van het PO mede in relatie tot het VO, enzovoorts.

De mobiliteit van leerlingen en studenten om naar boven door te stromen moet steeds worden gewaarborgd, zodat ook laatbloeiërs vanuit de mavo of het nieuw in te richten Vaklyceum (zie verderop in dit plan) stap voor stap naar de universiteit moeten kunnen doorstromen. Bij dit alles is het noodzakelijk – zowel voor het bewaken van het niveau van docenten als voor het waarborgen van de doorstroming naar boven – dat opleidingen opgedeeld zijn in vakken die worden verzorgd door gekwalificeerde vakdocenten. Het is juist door het loslaten van dit organiserende principe van het vak dat de onderlinge aansluiting tussen verschillende sectoren is bemoeilijkt, het objectieve eindniveau van leerlingen is verwaterd en er geen heldere eisen aan de bevoegdheid van docenten meer worden gesteld.

4 Hervorming van het onderwijsstelsel

4.1 Basisonderwijs en de herwaardering en uitbreiding van het speciaal onderwijs

Door alle onderwijsvormen heen moet aandacht komen voor uitzonderlijk talent door de vorming van topopleidingen. Er dient een knip tussen kleuter- en basisonderwijs te worden gemaakt. Ook de PABO-opleidingen worden heringericht met een eigen opleiding voor kleuteronderwijs en basisonderwijs. Te lang is het begeleiden en onderwijzen van kleuters ernstig onderschat. Zeer jonge kinderen verdienen namelijk speciale aandacht en gespecialiseerde docenten. Met deze maatregel trekt een baan als leerkracht in het basisonderwijs wellicht meer mannen.

Handschriftonderwijs als basisvaardigheid dient opnieuw te worden ingevoerd, te meer omdat het niet alleen de fijne motoriek maar ook de concentratie bevordert. Het basisonderwijs dient verder gedegen te zijn en de zekerheid te bieden dat leerlingen met een minimum eindniveau de school verlaten. Gebeurt dit niet, dan wordt de leerling daar in het vervolgtraject de dupe van. Leerlingen moeten ook op de basisschool gemakkelijker kunnen blijven zitten, indien omstandigheden of tempo van ontwikkeling de vermoedelijke reden zijn voor het niet halen van het minimum eindniveau per jaar. Zoals ook de Onderwijsraad heeft bepleit, moet de overheid dit minimum eindniveau aan het eind van de basisschool centraal bewaken.

Wie dit minimale basisniveau niet kan halen, verdient extra aandacht en een andere vorm van onderwijs, die toegesneden is op zijn of haar mogelijkheden. Als we ieder talent willen benutten, dan dienen we te onderkennen dat leerlingen met afwijkende talenten of met weinig talent verschillende benaderingen nodig hebben. De problemen in ons onderwijs zijn mede zo groot, omdat we om ideologische redenen het gezonde verstand hebben uitgeschakeld. De psychische, intellectuele en sociale mogelijkheden en problemen van verschillende mensen en groepen lopen zo sterk uiteen dat ook de organisatie van het onderwijs daarop aangepast dient te zijn. Integratie van ernstige probleemleerlingen in het regulier onderwijs is zeker met de huidige klassenomvang onmogelijk en onwenselijk. Zoals de geschiedenis maar al te vaak heeft uitgewezen, zullen dergelijke hoogdravende idealen averechts werken.

Een doorgeslagen gelijkheidsdenken is niets meer dan een abstract wensdenken dat zich vaak ook nog in zijn eigen morele hoogstaandheid verlustigt, maar in de praktijk ten koste gaat van alle betrokkenen, in dit geval de zorgleerlingen zelf. Het reguliere onderwijs wordt nu al onnodig belast met de psychosociale problematiek van sommige leerlingen. Zij hebben wezenlijk meer aandacht en/of een andere vorm van aandacht nodig die het regulier onderwijs niet kan bieden; ook niet in de vorm van extra ondersteuning binnen het reguliere programma.

Daarnaast is het zaak dat we voor een groep uitgesproken achterstandsleerlingen en sociaal onderontwikkelde kinderen van allochtone en autochtone komaf zeer contact-intensieve basisscholen opzetten. Evenzo dient er een VO-speciaaltraject te worden opgezet. Er is dus geen vermindering, maar eerder intensivering van het speciaal onderwijs nodig,

teneinde de grote psychosociale problemen in ons onderwijs het hoofd te bieden en het reguliere onderwijs minder te belasten.

4.2 De herinrichting van het beroepsonderwijs – de stelselwijziging.

Het gehele beroepsonderwijs moet drastisch op de schop om de ramp die zich in deze sectoren aan het voltrekken is een halt toe te roepen. De ROC's als hybride onderwijsconglomeraten waar een groot deel van de huidige uitval aan de onderkant van het spectrum plaatsvindt, worden opgeheven. Goed presterende opleidingen daargelaten is het achterliggende ideologische concept een grote misvatting waarvan velen de dupe worden voor hun gehele leven. De leerlingen zijn te divers qua achtergrond, leeftijd en vooropleiding. Door de grootschaligheid, te weinig contacturen en het gebrek aan structuur en binding raken veel jongeren het spoor bijster en vallen er jaarlijks vele tienduizenden leerlingen uit. Daardoor worden de toch al grote sociale en etnische problemen onder deze groep jongeren verergerd. Zeker ook allochtone jongens worden hier de dupe van, waarmee de etnische segregatie en de criminalisering van het allochtone deel van onze jeugd in de hand worden gewerkt.

Om dit proces te keren, zijn ingrijpende maatregelen nodig. Zachte heelmeesters maken stinkende wonden. De ROC's moeten zo snel mogelijk worden ontmanteld. De mbo-opleidingen op niveau 1 en 2 worden stopgezet. In plaats daarvan worden volwaardige mbo's in het leven geroepen waar structuur wordt geboden in het onderwijs, waar voldoende contacturen worden gegeven en waar duidelijke eisen aan leerlingen worden gesteld. Het niveau moet drastisch omhoog in vergelijking met de huidige situatie; datzelfde geldt overigens voor het hbo. De kwaliteit en het opleidingsniveau van docenten moeten omhoog.

Het vmbo wordt vervangen door een mavo-richting en meer beroepsgerichte kleinschalige Vaklycea. Deze Vaklycea kennen een beroepsgerichte variant waar kinderen na twee algemene oriënterende jaren een vierjarig traject ingaan waarin ze voor een bepaalde beroepspraktijk worden opgeleid. Ze hoeven niet meer de overstap te maken naar de grootschalige ROC's om hun startkwalificatie te behalen, maar zijn na hun Vaklyceum gediplomeerd voor een bepaald beroep. De laatste twee jaar van deze opleiding wordt vormgegeven in samenwerking met het bedrijfsleven dat mede zorg dient te dragen voor leerwerkplaatsen. Leerlingen op deze Vaklycea dienen, afhankelijk van hun niveau, ook de

mogelijkheid te hebben om door te stromen naar het mbo. Uiteindelijk moet iemand die begint op het vaklyceum door stapelen evengoed op de universiteit terecht kunnen komen, mist hij daartoe het talent en de inzet heeft. Dit nieuwe stelsel van beroepsonderwijs kan de huidige uitval van vele duizenden leerlingen helpen voorkomen.

Daarnaast moet het aantal beroepsopleidingen – dat op mbo's en hbo's zelfs is opgelopen tot vele, vele duizenden – drastisch worden ingeperkt. In dat verband dienen er ook quota en strenge toelatingseisen te worden gesteld aan opleidingen waarvoor slechts een beperkt aantal arbeidsplaatsen beschikbaar is. Dit laatste moet voorkomen dat we niet drie mbo-opleidingen 'entertainment' in één stad als Rotterdam hebben en jongeren ook mét diploma alsnog kansloos op de arbeidsmarkt komen. Deze voorgestelde wijzigingen in het mbo lopen door in het hbo. Daarnaast heeft elke opleiding in het hbo voor een ieder afkomstig uit het reguliere onderwijs een evenlange opleidingsduur. Een volwaardige hbo-opleiding duurt minstens vier jaar.

4.3 De rol van overheid en bedrijfsleven

De overheid heeft samen met de Vaklycea de verantwoordelijkheid om op lokaal niveau het bedrijfsleven actief te betrekken bij de totstandkoming van deugdelijke 'leerwerkplaatsen' - waarbij bedrijven belastingtechnisch worden beloond of gestraft voor hun inspanningen, dan wel het gebrek daaraan. Daar staat tegenover dat het bedrijfsleven mag verwachten dat het zowel wat kundigheid als mentaliteit betreft van leerlingen 'kwaliteit' krijgt aangeleverd en dus ook het recht heeft leerlingen te verwijderen bij onoverkomelijke onkunde of ongeschiktheid. Het belangrijkste wat het bedrijfsleven nodig heeft aan 'competenties' is de bovengenoemde vakkundigheid, het daadwerkelijk kunnen van iets, en het vermogen om zichzelf en anderen vakkundig en praktisch te beoordelen. Daarnaast wil men dat de leerling de wil heeft om te leren en te luisteren, dat hij of zij algemene fatsoensnormen hanteert en een mate van discipline, concentratie en bescheidenheid aan de dag legt. Een dergelijke houding dient in de eerste plaats op school te worden bijgebracht en wel in een overzichtelijke context waar structuur wordt geboden in het onderwijsprogramma, persoonlijk contact aanwezig is en discipline en concentratie worden bijgebracht door de bevlogen en vakkundige docent. Wie nu naar de cultuur van vrijblijvendheid, massaliteit en chaos op veel ROC's en hbo's kijkt, begrijpt waarom leerlingen noch de vakkundige, noch de psychosociale competenties ontwikkelen die nodig zijn.

4.4 Het hoger onderwijs en de nieuwe verantwoordelijkheid van de universiteit

Er dient een nationale politieke visie aan de inrichting van de universiteiten ten grondslag te liggen, ook in relatie tot het hoger onderwijs. Zo'n visie bestaat nu niet. Deel van die visie moet zijn dat de overheid dient zorg te dragen voor het behoud van bepaalde studies en de handhaving van het academisch niveau daarvan, zowel qua onderzoek als qua onderwijs. De academische vrijheid staat buiten kijf, maar dat is niet hetzelfde als bestuurlijk vrijspel.

De positie van de universiteit in het gehele onderwijsbouwwerk moet veel sterker worden dan nu het geval is – en dan niet zozeer wat de onderwijskunde betreft (die vormt eerder deel van het probleem), maar vakinhoudelijk gesproken. De overheid dient de zorg van het onderwijs tot een van de hoofddoelstellingen van de universiteit te maken, die daarmee ook haar taak als 'vormingsinstelling' maatschappelijk waarmaakt. De fixatie op onderzoek in de vorm van Engelstalige *peer reviewed* artikelen als academische carrièremotor heeft het respect voor onderwijs zowel op de universiteit als maatschappelijk sterk ondermijnd. De herwaardering voor onderwijs en 'vorming' dient in de eerste plaats op de universiteit als spits van het onderwijsgebouw zijn beslag te krijgen. De universiteit moet dus weer leraren gaan opleiden – veel meer dan nu het geval is, onder meer door zelf in haar leraren te investeren en het belang van goed onderwijs daadwerkelijk tot een hoofddoelstelling te maken. Daar horen ook echte academische eisen aan studenten bij. Dat betekent tevens dat gebleken onderwijskwaliteit een integraal onderdeel dient te zijn bij de benoeming van docenten en hoogleraren.

Bekostiging van universiteiten, faculteiten en vakgroepen mag noch intern, noch extern louter plaats vinden op basis van uniforme rekenmodellen, waarbij geen rekening wordt gehouden met het maatschappelijke en/of intellectuele belang daarvan, maar waar slechts de kwantiteit van studenten of binnen gehaald onderzoeksgeld doorslaggevend zijn. Ook hier geldt dat de overheid de besteding van de middelen van universiteiten niet alleen aan de instellingen zelf mag overlaten, maar daarop controle dient uit te oefenen. Welk deel van het budget aan onderwijs en welk deel aan onderzoek wordt besteed, moet door de overheid worden vastgelegd. De huidige rol van NWO voor de toekenning van onderzoeksgelden wordt drastisch ingeperkt, omdat het niet alleen een enorme bureaucratie tot gevolg heeft, maar ook omdat het tot gevolg heeft dat het universitaire onderzoek een steeds uniformere gedaante aanneemt. Er dient meer direct onderzoeksgeld

naar de universiteiten te gaan. Toekenning van geormerkt onderzoeksgeld dient meer op basis van eerder getoonde deskundigheid en originaliteit, dan op basis van gepland onderzoek plaats te vinden.

Het binaire stelsel dient te worden gehandhaafd en het verschil met het hbo moet eerder worden vergroot dan verkleind. We hebben meer aan goede hbo-opleidingen dan aan instellingen die “universiteitje willen spelen”. Er dient een duidelijker omlijning plaats te vinden waarin het academische karakter van de universitaire vorming bestaat. Kijken we wat de afgelopen jaren het verloop is van de bekostiging per student, dan is deze in het hoger onderwijs mede als gevolg van bezuinigingen en toegenomen bureaucratie sinds 1985 met zo'n 40% afgenomen! Dat een dergelijke ontwikkeling voor een zogenaamde kenniseconomie volstrekt onwenselijk is mag duidelijk zijn. De massificatie van ons hoger onderwijs wordt ook in de hand gewerkt door de niveaudaling in alle sectoren, niet in de laatste plaats die in het hoger onderwijs zelf. Een nieuw hoger onderwijsbeleid zal erop gericht dienen te zijn dat de universiteiten qua studentenaantallen kleiner worden dan nu het geval is, terwijl het geld dat eraan uit gegeven wordt ongeveer gelijk blijft. Ook het hbo dient in aantallen te krimpen, maar daar dient dan wel tegenover te staan dat de kwaliteit van alle sectoren (en dus ook het) aanzienlijk toeneemt. In termen van kwaliteit gesproken, is ons onderwijsgebouw als geheel bijzonder inefficiënt geworden; mede dankzij alle zogenaamde efficiëntiemaatregelen en financiële prikkels.

5 Het algehele maatschappelijke appel en het beroep op uitgestroomde leraren

Willen we deze veranderingen doorvoeren, de bijscholing van leraren in goede banen leiden en daarnaast ook nog eens de immense uitstroom van docenten de komende jaren het hoofd bieden, dan is het absoluut noodzakelijk dat er extra middelen ter beschikking worden gesteld voor het onderwijs. We dienen echter niet te vergeten hoeveel geld er vrij kan komen door een doelmatiger besteding ervan. Een deel van de gehele bureaucratische schil kan weer gewoon voor de klas, als het daarvoor tenminste gekwalificeerd is.

Dat laat onverlet dat de zware opgave waarvoor we de komende jaren gesteld zijn alleen kan slagen wanneer de noodzaak daartoe voelbaar wordt gemaakt en de maatschappelijke wil wordt losgemaakt om daarvoor offers te brengen. Hier ligt een belangrijke taak voor de politiek. Wat ons onderwijs betreft, is de tijd rijp voor het uitroepen van de noodtoestand wat nog steeds maar niet lijkt door te dringen tot het publiek. Er zal

een breed maatschappelijk beroep moeten worden gedaan op iedereen die in staat is op verantwoorde wijze onderwijs te geven. Ik denk in dit verband ook aan de vele babyboomers die reeds met pensioen zijn of dat binnenkort gaan en aan de uitstromende en uitgestroomde leraren. Datzelfde geldt voor jonge academici die hun maatschappelijke roeping willen vervullen door ten minste enige jaren van hun leven voor de klas te staan. Het gaat om het welzijn van onszelf, onze kinderen en kleinkinderen. Bovendien zouden oude leraren die het vak verstaan aankomende leraren of zij-instromers kunnen helpen om hun de kneepjes van het vak te leren. Deze solidariteit dient mede onder aanvoering van de overheid nationaal georganiseerd en gefaciliteerd te worden. Onder de nieuwe condities wordt het leraarsvak weer aantrekkelijker en kunnen velen een bijdrage leveren om deze moeilijke tijd door te komen en te werken aan de realisatie van een hervormd onderwijsgebouw, opdat we de toekomst sociaal, cultureel en economisch met vertrouwen tegemoet kunnen zien.

Laten we hopen dat er snel een begin wordt gemaakt met de uitvoering van dit plan, nu het nog kan...

Namens het bestuur van de vereniging *Beter Onderwijs Nederland (BON)*

Ad Verbrugge

Filosoof aan de Vrije Universiteit en voorzitter BON

Zie ook Beteronderwijsnederland.nl